

CHIPURI PRIVILEGIATE ÎN LANȚUL PERSONAJELOR FEMININE

Magdalena RUSNAC-FRĂȘINEANU, Ana COZARI

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

În prezenta lucrare sunt luate în vizor două personaje: Vitoria Lipan, din romanul „Baltagul” de Mihail Sadoveanu, și mătușa Ruța, din piesa „Păsările tinereții noastre” de Ion Druță.

Aceste două personaje-femei, păstrătoare de suflet, de inimă, de noblețe, sunt analizate din perspectiva de verigi rezistente ale neamului, anume lor revenindu-le rolul de protectoare de tradiții și obiceiuri naționale, aflându-se în permanentă confruntare cu noile forme de viață socială.

Investigația face să descoperim la Vitoria Lipan și la mătușa Ruța un caracter distinct. Și asta pentru că sunt femei puternice, de o pronunțată complexitate sufletească, care, deși intră în subiecte cu probleme, dureri și amintiri concrete, au un comportament al lor specific, un mod de a reacționa și de a-și exprima într-un fel anume revolta, toate acestea transformându-le într-un simbol al verticalității și fidelității și plasându-le printre chipurile privilegiate în lanțul personajelor feminine.

Cuvinte-cheie: *personaj feminin, soartă, complexitate sufletească, ierarhia valorilor, tradiții, principii etice, limbaj artistic.*

PRIVILEGED IMAGES IN THE CHAIN OF FEMALE CHARACTERS

In these work two characters are underlined: Vitoria Lipan, of the novel „Baltagul” by Mihail Sadoveanu, and Aunt Ruța, of the drama „Păsările tinereții noastre” ("Birds of our youth") by Ion Druță.

These two characters-women, being soul, heart, and nobility keepers, are analyzed in terms of strong links of the nation, taking a specific protective role of national traditions and customs, which are situated in permanent confrontation with the new forms of social life.

The investigation consists in discovering in Vitoria Lipan and Aunt Ruța a distinct character, because they are strong women, of a marked complexity of mind, which, although falling in subjects with problems, pain and concrete memories, have their own specific behavior, a way to respond and express their revolt in some way, all these make them a symbol of fidelity and verticality and placing them among privileged images in the chain of female characters.

Keywords: *female character, destiny, complexity of soul, hierarchy of values, traditions, the ethical principles, artistic language.*

Garabet Ibrăileanu, cu mai bine de un secol în urmă, considera că subiectul principal sau cel puțin episodic al celei mai mari părți din literatură este femeia. În prezent avem privilegiul, în baza operelor literare apărute în timp, a studia mai profund acest subiect, care, considerăm, merită atenție.

Referindu-ne la doi mari scriitori, cum ar fi Mihail Sadoveanu, „cel mai mare poet dintre prozatorii români”, după afirmația lui G.Ibrăileanu, și basarabeanul Ion Druță, despre care criticul literar Mihai Dolgan constată că „prozatorul, dramaturgul, eseistul Ion Druță este, înainte de toate, un mare poet” [5, p.29], observăm că în operele lor aceștia acordă o atenție deosebită chipului femeii, înzestrându-l cu un farmec sublim și deseori plasându-l pe o treaptă superioară bărbaților. Presupunem, pentru că bărbații sunt oarecum mai reci, mai puțin receptivi la anumite detalii ce țin de realitățile noastre pur estetice, prozatorii intuiesc în tipologia feminină o rezistență fundamentală a neamului, așa încât anume lor le încredințează rolul de păstrători de suflet, de inimă, de noblețe, pentru că femeile sunt surprinse că „nu-și pot închipui trecerea prin timp fără a ținea sus ridicată făcliile acestor virtuți umane supreme” [5, p.40].

În contextul celor expuse, se profilează și actualitatea subiectului, care constă în faptul că, trăind într-un mileniu al vitezei exagerate, al noilor tehnologii, al gradului sporit de mobilitate internațională a persoanelor – de pe plaiurile natale în alte spații culturale, neamul își păstrează verticalitatea grație calităților de caracter, acțiunilor deosebite și valorilor promovate de personaje ca Vitoria Lipan și mătușa Ruța.

Personajul feminin Vitoria Lipan, din romanul „Baltagul”, se bucură de o mare pondere în literatura română, iar mătușa Ruța, din „Păsările tinereții noastre” – în literatura basarabeană. Ambele prezintă interes prin ipostazele impresionante în care le regăsim ca apărătoare a datinilor și tradițiilor străvechi, sintetizând tipologia românilor de pretutindeni ce perpetuu „stau în fața soarelui cu o inimă ca din ei ruptă”. Ca exponente ale unei mentalități străvechi a lumii arhaice, ele respectă datinile, luptând pentru a apăra normele etice, în

permanenta confruntare cu noile forme de viață socială. Nu renunță niciodată la scopul pe care îl consideră drept. Prin felul lor de a fi, a gândi și a proceda, se resimte o soartă comună, nu doar a eroinelor, ci a multor femei din spațiul mioritic.

O îndelungă experiență a vieții le asigură o cunoaștere până în detalii a obiceiurilor și psihologiei oamenilor, oferindu-le posibilitatea de a percepe realitățile vieții, întâi de toate, cu ochii minții. Atât Vitoria Lipan, cât și mătușa Ruța înmagazinează experiența milenară a neamului, promovând valori general-umane, ca: iubirea pentru aproapele tău, bunătatea sufletească, credința în Dumnezeu, grija pentru omul de alături, demnitatea umană, bunul simț. Ambele pun accent pe principiile etice, susținând cu toată certitudinea că „sufletul e ca și cum ar fi un pământ oarecare și pe pământul acela nu va crește nimic mai bun până n-ai să ari și n-ai să semeni și n-ai să îngrijești semănătura ceea cu brațele tale...” [6, p.167]. Din această afirmație este evident că se pledează, în primul rând, pentru menținerea și îngrijirea sufletului. Nu se vorbește despre suflet în accepția lui biblică, ci despre viața spirituală, deoarece se crede că „omul nu trăiește numai cu pâine, cu mere, cu lapte sau vin, ci mai are nevoie și de o hrană sufletească, care să-i încarce viața cu energie interioară, să i-o facă mai deplină, mai armonioasă” [7, p.306].

La Ion Druță, ca și la Mihail Sadoveanu, se reliefează cunoașterea profundă a sufletului țărănesc care este complex și complicat, cu labirinturi și ascunzișuri aproape de nepătruns și cu energii pasionale nemărginite. Complexitatea sufletească a Vitoriei se evidențiază prin abilitatea și forța de a-și masca durerea când, la Cruci, după ce face frumoasa urare mirilor, ea arată „veselă fața și limba ascuțită, deși se cuvenea a fi scârbită, căci se ducea la răi datornici la Dorna” [8, p.85]. Gheorghiuță, fiul ei, o considera „fărmăcătoare” [8, p.40], este uimit de înțelepciunea mamei și de știința vieții, iar Vitoria, la rândul său, își disimulează cu abilitate inteligența, considerându-se o femeie simplă și neștiutoare, fapt ce scoate în prim plan o altă calitate a ei – modestia. Ruța, de asemenea, retrasă între pereții unei case bătrânești nearătoase, lipsită de sentimentul confortului, posedă totuși o bogăție spirituală a casei, care se manifestă prin căldura vetrei, prin lumina aceluia lăcaș adevărat, ce poate fi înțeleasă doar cu sufletul. De o simplitate aparentă, Ruța este, ca și Vitoria, o fire complexă, cu un fond uman bogat, cu o grijă pentru suflet și pentru valori. O vedem, de obicei, în amurg, învăluită într-un semiîntuneric care aruncă o umbră ușoară asupra casei și a vieții ei. În acest semiîntuneric Ruța este surprinsă visând în felul ei, bucurându-se de oameni și de posibilitatea de a le fi de folos.

Un punct forte al eroinelor este și înzestrarea acestora cu arta comunicării, ca fiind una dintre calitățile fundamentale ale propriului lor limbaj artistic. Prin urmare, ne delectăm cu personaje care manevrează reușit „cu vraja poetică a discursului, selectarea și clătirea în apele sufletului a cuvintelor folosite, expresivitatea și muzicalitatea acestora, apelul frecvent la frazeologia și idiomatice populare, explorarea virtuților figurative, lirice și umoristice ale graiului matern” [5, p.46]. Scriitorii de cele mai multe ori sunt surprinși identificându-se stilistic cu modul de exprimare al eroinelor lor. Între stilul scriitorilor, în relatarea obiectivă, și felul de a gândi și de a vorbi al personajelor lor este neîncetat o corespondență perfectă.

O altă latură similară pentru ambele personaje este comuniunea cu natura, care le organizează existența. Ruța, de exemplu, poate aștepta ore în șir până dintr-un izvor dat uitării se va scurge câte o picătură de licoare dătătoare de viață. Uneori se întâmplă să procedeze intuitiv, într-un fel pe care nici ea aproape că nu-l poate explica. În atitudinea ei față de natură nu există o tendință de protejare de acele forțe naturale ale existenței umane, ele (forțele naturale) fiind, în unele cazuri, niște forțe ale constrângerii în fața cărora omul natural devine neputincios. De aici se realizează o contradicție de nedezlegat în poziția de viață a Ruței, care, fiind o apărătoare a neîmpotrivirii și a neconstrângerii, cedează totuși în fața forțelor naturii capabile să transforme apărarea omului în pedepsirea acestuia. Iar Vitoria, aflându-se în așteptarea soțului, trage niște concluzii reieșind din semnele remarcate în mediul înconjurător: „– Nu vine, zice iarăși, aprig, Vitoria. Cucoșul dă semn de plecare” [8, p.17]. Prin schimbarea stării naturii e anunțată de o eventuală tragedie căreia i-a fost victimă soțul: „Vitoriei i se păru că brazii sunt mai negri decât de obicei” [8, p.13].

Pentru ambele, întruchiparea naturii este existența umană fără de care omul nu poate trăi. Cerul, norii, izvoarele, ierburile, pământul, tradițiile etc. sunt pentru ele pilonii vieții, care mențin, revigorează și împlinesc sufletul omului. Toate acestea semnifică viața rurală care este una pașnică și cuminte, reliefează legăturile omului cu pământul pe care s-a născut și a crescut. Grație personajelor de genul Vitoriei Lipan și al mătușii Ruța, această străbună comuniune a omului cu natura străbate veacurile până în contemporaneitate, promovând o viziune proprie despre viață și valori umane.

Eroinele se deosebesc de alte personaje feminine printr-un anumit tip de sensibilitate, de inteligență, de înțelepciune și o impresionantă structură sufletească. În ierarhia valorilor dau prioritate lucrurilor pe care se

axează existența umană și sunt mulțumite atunci când văd că de acestea se ține cont. Observăm chipul Ruței, emanând bunătațe și satisfacție, la nunta Dochitei, unde ea le orânduiește pe toate după legile frumosului, pe care le cunoaște mai bine decât alții, în felul acesta devenind nucleul satului în care locuia de atâta vreme. Vitoria este caracterizată de inteligență când reface drumul lui Nechifor. Ea cunoaște bine automatismul bărbatului ei. Fiind tenace și calculată, urmărește fiecare detaliu al investigației sale. Deși sensibilă și afectată, căci mărturisește inițial „dacă a intrat el pe celălalt tărâm, oi intra și eu după dânsul” [8, p.51], găsește suficiente resurse pentru a se vedea eliberată de întuneric.

Pentru ambele personaje viața este o valoare, comunicarea un principiu, acestea la un loc fiind considerate ca datorii ale omului față de om. Astfel, sătenii vin la mătușa Ruța ca la spovedanie, vin să le aline durerile, să le insuflă puteri și credință. De fapt, o surprindem pe Ruța că vindecă atât cu ierburi și vrăjitorii, cât și cu sfatul și voia bună, cu elixirul spiritual. Marea forță pe care o posedă este cunoașterea sufletului omenesc și, nu în ultimul rând, capacitatea de a-i înțelege pe alții. Înțelegându-le necazurile, așteptările, îndoielile, ea le întinde o mână de bunăvoință, dându-le lumină și înțelepciune. Sfaturile Ruței consolează durerile străine, le anihilează într-un fel. Desori o vedem pe Artina ori pe Paulina apelând la magia cuvântului mângâietor al acestei femei bune și înțelepte, care este aptă să împărtășească și să perceapă durerea altcuiva.

Un bun cunoscător al sufletului uman este și Vitoria Lipan, care „se dovedește o iscusită detectivă. Și, ca orice detectiv, ea este și psiholoagă” [2, p.629]. Mergând înspre munte, discutând cu diferiți oameni despre soțul său, ea proiectează încetul cu încetul itinerariul lui. Aceste calități o ajută să găsească cadavrul bărbatului și să identifice, în cele din urmă, asasinii. George Călinescu menționează că „Vitoria este un Hamlet feminin, care bănuiește cu metodă, cercetează cu disimulație, pune la cale reprezentațiuni trădătoare (în cazul de față – înmormântarea și praznicul) și, când dovada s-a făcut, dă drum răzbunării” [2, p.629].

Poziția eroinelor este una fermă, ele menținându-și verticalitatea în orice momente ale vieții. Nedreptățile în adresa lor uneori fac să se resimtă în comportamentul acestora o doză de distanțare în atitudinea față de oameni. Mătușa Ruța, neiertătoare, dar de felul ei corectă, nu pregetă să dea pe alocuri replici tăioase interlocutorului, cum ar fi în discuția cu Andron, iar Vitoria nu are încredere în autorități și singură conduce cazul de determinare a vinovăției celor care i-au omorât soțul, punând la cale o adevărată confruntare a criminalilor cu mortul.

Atât Mihail Sadoveanu, cât și Ion Druță prin aceste personaje feminine au găsit și au evidențiat conflicte de importanță vitală, conflicte ce nu țin de factorul personal și care ies din cadrul psihologiei particulare. Sunt conflicte generale, care introduc cititorul în sfera cunoașterii filosofice a contradicțiilor vieții, conflicte dintre om și lume, în care sunt prezentate fapta omului și răspunsul la ea, ecoul lumii și al naturii în această faptă.

Acești doi mari scriitori pledează pentru sensibilizarea lumii interioare a omului și, nu în ultimul rând, pentru spiritualizare. Prin intermediul acestor personaje feminine (Vitoria Lipan și mătușa Ruța) sunt puse în discuție desincronizarea de tradițiile și valorile spirituale, renunțarea la fundamentul sensibilității naționale și la matricea sufletului etnic.

Investigația face să descoperim la Vitoria Lipan și la mătușa Ruța un caracter distinct. Și asta pentru că sunt femei puternice, de o pronunțată complexitate sufletească, purtătoare de datini și tradiții, care, deși intră în subiecte cu probleme, dureri și amintiri concrete, au un comportament al lor specific, un mod de a reacționa și de a-și exprima într-un fel anume revolta, toate acestea transformându-le într-un simbol al verticalității și fidelității și plasându-le printre chipurile privilegiate în lanțul personajelor feminine.

Bibliografie:

1. BOTEZATU, E. Valențele simbolice ale spațialității la Ion Druță: Casa. În: *Opera lui Ion Druță: univers artistic, spiritual, filozofic*. Chișinău: CEP USM, 2004, vol. II. ISBN: 9975-70-449-2
2. CĂLINESCU, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Minerva, 1986.
3. CIOCANU, I. *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău: Litera, 1998. ISBN: 9975-74-210-7
4. CIMPOI, M. Spațiul sacru. În: *Aspecte ale creației lui Ion Druță*. Chișinău: Știința, 1990.
5. DOLGAN, M. Farmecul lirismului druțian. În: *Aspecte ale creației lui Ion Druță*. Chișinău: Știința, 1990.
6. DRUȚĂ, I. Păsările tinereții noastre. În: *Scrieri*. Vol.4. Chișinău: Hyperion, 1990.
7. HROPOTINSCHI, A. *Problema vieții și a creației*. Chișinău: Litera, 1998. ISBN: 5-368-0006-5
8. SADOVEANU, M. *Baltagul*. București: Ion Creangă, 1995. ISBN: 973-25-0501-X
9. SINGEORZAN, Z. *Mihail Sadoveanu: teme fundamentale*. București: Minerva, 1976.

Prezentat la 11.04.2013